

Ärendet

Tematisk tillsyn av tillgång till läroböcker och andra läromedel vid grundskolan Markaryds skola i Markaryds kommun

Beslut

Föreläggande

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen (2010:800) Markaryds kommun att senast den **16 juni 2025** ha vidtagit nedan angivna åtgärder avseende brister rörande tillgång till läroböcker och andra läromedel. De vidtagna åtgärderna ska senast samma dag skriftligen redovisas till Skolinspektionen.

Om Markaryds kommun inte följer detta föreläggande kan mer ingripande sanktioner komma att aktualiseras.

Beslutet om föreläggande gäller omedelbart enligt 26 kap. 10 § tredje stycket skollagen. Beslutet om föreläggande får enligt 28 kap. 2 och 18 §§ skollagen inte överklagas.

Markaryds kommun ska vidta följande åtgärder

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

1. Huvudmannen ska, i samråd med rektorn och lärare, genomföra en uppföljning av tillgången till läroböcker i samhällsorienterande ämnen samt av vilka ytterligare inköp av läromedel som krävs för att tillgången ska motsvara vad eleverna behöver för en för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Inkom med en redogörelse för uppföljningen samt för vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa att eleverna har tillgång till läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. (1 kap. 3 § skollagen, 10 kap. 10 § skollagen, Lgr22, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar, och 5 Kursplaner.)

Redovisning av åtgärder

Redovisningen av de vidtagna åtgärderna skickas via e-post till skolinspektionen.stockholm@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm. Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för ärendet (SI 2025:60) i de handlingar som sänds in.

Om ärendet

Skolinspektionen genomför under vårterminen 2025 en tematisk tillsyn för att kontrollera om verksamheten vid de skolor som ingår i tillsynen uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till läroböcker och andra läromedel. Markaryds skola i Markaryds kommun ingår i den tematiska tillsynen.

Tillsynen har genomförts genom besök på skolenheten den 12 februari 2025. Tillsynen har omfattat tillgången på läroböcker och andra läromedel i samhällsorienterande ämnen¹ (SO) i årskurs 7–9. Som en del av tillsynen har elever, lärare och rektorn intervjuats. Dokument har granskats, bl.a. elevscheman, lista över vilka läromedel som används och en förteckning över lärarnas behörighet. Huvudmannen har getts tillfälle att yttra sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Skolinspektionen redogör först för de omständigheter som framkommit i tillsynsutredningen och som ligger till grund för myndighetens bedömning, därefter anges de bestämmelser som tillämpas och slutligen redovisar Skolinspektionen sin bedömning i det här fallet.

Föreläggande

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av utredningen framkommer att det för eleverna i årskurs 7 finns en lärobok i ämnet historia. För ämnena geografi, samhällskunskap och religionskunskap finns ett digitalt läromedel. Eleverna i årskurs 8 och 9 har digitalt läromedel i alla samhällsorienterande ämnen. Det finns även tillgång till ett enklare läromedel utformat som pärmar med kopieringsunderlag.

¹ Geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap.

Eleverna i årskurs 7 uppger att de använder läroboken i historia på varje lektion. Eleverna uppger att det är bra att de har läroboken i historia för där kan de läsa om de inte förstår något och de kan också ta hem läroboken. I de andra samhällsorienterande ämnena gör läraren arbetsblad med texter och frågor till eleverna.

Eleverna i årskurserna 7 och 8 uppger att de inte använder det digitala läromedlet och att det inte står vad de ska jobba med där. Det är inget som läraren hänvisar till och eleverna vet inte "hur man kollar upp" i det digitala läromedlet. Eleverna i årskurs 8 uppger att eleverna använder lärarens presentationer där svar till instuderingsfrågor finns och att de tycker att det är dåligt. En elev tillägger att det är skönt att ha presentationerna när eleven arbetar hemma, men inte på lektionerna.

Elever i årskurs 9 uppger att de inte använder det digitala läromedlet så ofta utan mest lärarens presentationer. En elev i årskurs 9 uppger att det är lättare att ha läromedel i pappersform. Elever i årskurs 8 och 9 uppger att läraren inte lägger ut presentationerna kontinuerligt utan väntar till innan prov och att det därför är svårt att följa undervisningen om en elev är sjuk och frånvarande. En elev uppger att om en elev vill fördjupa sig i något finns det texter på det digitala läromedlet som elever kan läsa.

Lärare uppger att elever i årskurs 7 har tillgång till en lärobok för årskurs 7–9 i ämnet historia. Det finns en bok till varje elev i klassen och eleverna får ta hem den. I de andra ämnena får eleverna i årskurs 7 häften som läraren gjort på papper och tryckt ut från det digitala läromedlet. Läraren uppger att eleverna inte har använt det digitala läromedlet så mycket i årskurs 7. Anledningen till detta är för att läraren anser att det är lättare att få eleverna att arbeta när det är tryckt material. Det blir mer arbetsro och mer fokus på undervisningen.

Lärare uppger att skolan har ett digitalt läromedel i SO. En lärare visar webbsidan för Skolinspektionens utredare och uppger att det är svårt för eleverna att hitta bland texterna. Lärarna uppger att det digitala läromedlet är lättillgängligt men att nackdelen är att den röda tråden saknas och att det inte är lätt att hitta rätt. Lärare i årskurs 8–9 uppger att lärare skriver ut varje uppgift och lägger upp den digitalt och att eleverna inte går in på datorn själva. Lärarna uppger att de har genomgångar med presentationer. Inför prov får eleverna ta del av lärarens presentationer, instuderingsfrågor och annat material som läraren lägger upp digitalt.

En lärare uppger att läraren gärna jobbar med tryckt läromedel. En annan lärare förklarar att det digitala läromedlet fungerar och att det är bra uppgifter, men läraren vill trycka ut det på papper åt eleverna. I ämnet samhällskunskap är det digitala läromedlet bra för att det uppdateras löpande.

Lärarna uppger att de önskar att det hade funnits läroböcker, de hade gärna haft både tryckt och digitalt läromedel. Det blir bättre arbetsro när eleverna får något tryckt i händerna, förklarar lärarna. En lärare uppger att läraren upplever en positiv skillnad sedan eleverna fick den tryckta läroboken i historia. Boken är tydligare och det finns kompletterande arbetsblad. Läraren uppger att det underlättar arbetsbelastningen. Lärarna uppger att de har stor tillgång till digitala läromedel, men att de vill ha tryckta böcker som bas. De skulle vilja ha en bok i vardera SO-ämne, så att undervisningen blir likvärdig och fungerar på samma sätt i alla ämnen.

Rektorn uppger att eleverna och lärarna har efterfrågat tryckta läroböcker i SO. Det är det sunt att hitta en medelväg mellan digitalt och tryckta läroböcker, uppger rektorn. Skolan har köpt in en lärobok i historia och nästa steg är att utöka de tryckta böckerna, uppger rektorn. Rektorn anser att eleverna har tillgång till de läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål, men att det alltid kan bli mer.

Samtliga intervjuade uppger att eleverna inte betalar något för läromedel eller lärverktyg.

Rättslig reglering

Enligt skollagen avses med följande definitioner

- lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter,
- läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kurs-, ämnes- eller ämnesområdesplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art,
- lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen (1 kap. 3 § skollagen).

Utbildningen ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (10 kap. 10 § skollagen).

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål och får möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang (Lgr22 avsnitt 2.2 Kunskaper).

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att

använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (Lgr22 avsnitt 2.8 Rektors ansvar).

Av förarbeten framgår att elevers rätt till läromedel ska tydliggöras i skollagen, bland annat anges följande. Läromedel är betydelsefulla för elever och lärare. Bland annat kan ändamålsenliga läromedel skapa sammanhang och ge en överblick över kunskapsområden och på så sätt främja lärandet. Eleverna får genom läromedel också successivt alltmer utmanande uppgifter och texter, vilket gynnar deras kunskapsutveckling. Läromedel kan främja elevers enskilda och självständiga arbete men också bidra till ökad interaktion så att de kan utveckla kunskaper tillsammans. Texter och bilder kan därtill väcka elevernas intresse och vilja att lära sig mer om olika områden. I ändamålsenliga läromedel finns ofta alternativa uppgifter, texter och annat material som är anpassat för både elever i behov av stödinsatser och för elever som kommit längre i sin kunskapsutveckling och behöver utmaning. På så vis underlättar läromedel lärarens arbete med att möta elevers behov och förutsättningar. Läromedel skapar också tydlighet för eleverna och kan därmed bidra till att främja ordning och studiero. (...) Väl fungerande läromedel erbjuder ett värdefullt stöd under både planering och genomförande av undervisning. Det minskar lärares arbetsbelastning och administrativa börda, vilket ger lärare möjlighet att lägga tid på andra viktiga aspekter av yrkesutövningen, som t.ex. att stödja eleverna och utveckla undervisningen (prop. 2023/24:21, s. 29 f.).

I förarbetena anges vidare att lagtexten ska tolkas mot bakgrund av att utbildningen enligt 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Ordet "behövs" innebär vidare att en elev ska ha tillgång till det som eleven behöver för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Det behöver inte innebära att en elev samtidigt ska ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg i alla undervisningssituationer utan hänsyn måste tas till vad som är lämpligast i respektive situation. Det handlar om vad som är lämpligast både i den aktuella årskursen och i det aktuella ämnet, t.ex. om det är ett praktiskt ämne såsom slöjd eller om det är ett teoretiskt ämne (prop. 2023/24:21, s. 45). Vidare anges att läraren har ansvar för vad som i det enskilda fallet behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål (a.a. s. 46).

Vidare anges att när det gäller förhållandet mellan läroböcker och digitala läromedel visar samlad vetenskaplig empiri och beprövad erfarenhet att grundläggande färdigheter som relationella förmågor, uppmärksamhet och koncentration samt färdigheter att läsa, skriva och räkna bäst förvärvas genom analoga aktiviteter i analoga miljöer. Detta innebär att fokus i de yngre åldrarna bör ligga på läroböcker och att digitala läromedel vid stigande ålder kan användas i större utsträckning och ge goda effekter,

under förutsättning att det görs selektivt, utifrån tydligt vetenskapligt stöd och dokumenterat pedagogiskt mervärde (prop. 2023/24:21, s. 45 f.).

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att Markaryds kommuns verksamhet vid Markaryds skola inte uppfyller författningarnas krav avseende tillgång till läroböcker och läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Av Skolinspektionens utredning framgår att det finns ett digitalt läromedel men att undervisningen inte organiseras och genomförs så att eleverna får använda det. I intervjuer med elever och lärare framkommer att det är svårt för elever att navigera i det digitala läromedlet och att få överblick och en röd tråd. I stället skapar lärarna egna häften och presentationer som eleverna använder i undervisningen. Det finns elever som uppger att det är en nackdel att eleverna får tillgång till materialet först i samband med prov. Skolinspektionen konstaterar att eleverna i liten utsträckning får använda läromedel och att det medför att flera viktiga funktioner med läromedel, såväl i undervisningen som utanför undervisningstid, inte kan tas tillvara. Det gäller bland annat att skapa överblick och sammanhang samt ge eleverna möjlighet att kunna repetera och befästa sina kunskaper.

Genom lagändringar i skollagen som trätt i kraft den 1 juli 2024 har elevernas rätt till läromedel tydliggjorts och syftet är att elevernas tillgång till ändamålsenliga läromedel ska öka (prop. 2023/24:21, s. 36). I läroplanen har också införts bestämmelser om rektorns och lärarens ansvar för att eleverna får använda läromedel i undervisningen. Av förarbetena framgår att läraren har ansvar för vad som i det enskilda fallet behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Av Skolinspektionens utredning framgår att lärarna vid skolan önskar att eleverna ska få använda läroböcker i undervisningen i SO. Det framkommer bland annat att lärarna bedömer att arbetsron och förutsättningarna för eleverna att koncentrera sig på undervisningen blir bättre när eleverna får använda undervisningsmaterial i tryckt form. Det framkommer också att elever vill få tillgång till läroböcker.

Skolinspektionen konstaterar, särskilt med beaktande av lärarnas bedömning och mot bakgrund av vad som i övrigt framkommit i utredningen, att eleverna har behov av läroböcker i större utsträckning än som de får tillgång till detta. Skolinspektionen bedömer sammantaget, när det gäller SO, att skolan inte lever upp till skollagen och läroplanens krav på att eleverna ska få tillgång till och få använda läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Val av ingripande

Skolinspektionen får förelägga en huvudman som står under dess tillsyn att fullgöra sina skyldigheter, om verksamheten inte uppfyller de krav som följer av de föreskrifter som gäller för verksamheten (26 kap. 10 § skollagen).

Markaryds kommuns verksamhet vid Markaryds skola uppfyller inte författningarnas krav vad gäller tillgång på läroböcker och andra läromedel. Det finns därför skäl att förelägga Markaryds kommun att fullgöra sina skyldigheter och vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna.

Beslutet är fattat av utredare Cecilia Winberg.

Utredare Anna Högfors Lindståhl har varit föredragande i ärendet. I ärendets slutliga handläggning har även regionjurist Linnea Lundberg medverkat